

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XII, св. 1—2.

БЕОГРАД, 1962.

САДРЖАЈ

	Страна
1. М. Стевановић: Рекција глагола и облици њихове допуне	1—11.
2. А. Пецо: Акцент именица женскога рода типа <i>глава, вила</i>	12—24.
3. Биљана Шљивић - Шимшић: О неким искуствима из рада са француским студентима	25—34.
4. Олга Ристић: <i>Гаснути (гаснути се) : гасити (гасити се)</i>	35—40.
5. Егон Фекете: О семантичкој диференцијацији облика <i>загри- зен и загризен</i>	41—46.
6. Славко Вукомановић: <i>У Речки или у Речкој?</i>	47—49.
7. Владимир Гудков: Бранислав Грујић и Никола Шубин: Речник руско-српскохрватски и српскохрватско-руски	50—56.
8. Језичке поуке	57—63.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

—Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА
БЕОГРАД

Слог: Издавачке установе „Научно дело“, Београд, Вука Караџића бр. 5.
Штампа: Графичко предузеће „Радиша Тимотић“ Обилићев Венац бр. 5

БРАНИСЛАВ ГРУЈИЋ И НИКОЛА ШУБИН: РЕЧНИК
РУСКО-СРПСКОХРВАТСКИ И СРПСКОХРВАТСКО-РУСКИ
СА КРАТКОМ ГРАМАТИКОМ РУСКОГ ЈЕЗИКА
(„ОБОД“, — ЦЕТИЊЕ, 1961)

За доста сиромашну српскохрватско-руску лексикографију израда и издање новог речника представља радостан догађај. Ми не можемо а да не поздравимо дело Бранислава Грујића и Николе Шубина које је подједнако добродошло Југословенима и совјетским славистима.

Пажњу читалаца ће вероватно највише привући први део књиге — руско-српскохрватски речник, с обзиром на велику оскудицу у издањима ове врсте. Руско-српски речници Д. Ђуровића (1936) и М. Московљевића (1949) већ не могу да удовоље потребама наставе и изучавања руског језика а нарочито потребама преводилаца.

„Наш стандардни речник рађен је по најновијим лексикографским и педагошким методама“ . . . , „подешен је тако да задовољава сваку потребу при изучавању овога језика . . .“, каже се на омоту књиге. Стварно, дело Б. Грујића и Н. Шубина пружа читаоцима богату лексичку грађу уз, већим делом, добар и квалитетан превод појединих речи. Нарочито се истиче у речнику велики број конструкција, израза и изрека карактеристичних за савремени руски језик. Многе речи су наведене у склопу специфичних конструкција у којима се оне употребљавају, нпр. речи *мера*, *огонь*, *џора* и др. Све то не може а да се не оцени веома позитивно.

На жалост, ауторима није пошло за руком да успешно изврше главни задатак: да свестрано обухвате основно лексичко благо савременог руског језика. Међу захтевима који се постав-

љају пред сваки речник у првом реду се налази избор речи. Треба рећи да је тај задатак овде решен врло неуједначено. Б. Грујић и Н. Шубин су узели у обзир речи које су ушле у руски језик у најновије време. На пример: *целинник* „освајач ледина“, *радиола* „радиограмофон“, *ифрилунићься* „слетети на месец“, *лунник*, па чак и *венусник* „космичка ракета за планету Венеру“, који се није одомаћио и пара руске уши. Речник садржи велику количину речи и израза из области данашње администрације, управе и привреде. Наведени су називи важнијих индустријских грана, многи технички и стручни термини. Све је то врло важно. Али поред тога при пажљивом читању текста падају у очи многобројни пропусти.

Изостале су многе речи које се односе на одело и обућу. На пример: *берей* „бере“, *блузка* „блуза“, *варежки* „рукавице“ (само с палцем), *жакет(ка)* „јакна“, *кайка (кей)* „капа са штитом, качкет“, *шлойка* „шајкача“, *йорџанка* „обојак“, *рейшугзы* „врста панталона“, *сандали* „сандале“, *свишер* „џемпер“, *шайочки (шайки)* „патике“, *шаровары* „шалваре“. Исто се десило и с појединим називима јела. На пример: *буљон* „буљон“, *бифшијекс* „бифтек“, *вермишель* „фида“, *омлет* „омлет“, *шашкет* „паштета“, *шлов* „пилав“, *сардельки* „куване кобасице“, *сосиски* „виршле“, *суп* „супа“, *шварог* „швапски сир“, *шорт* „торта“. Нема у речнику назива неких болести. На пример: *ајендициј*, *бронхит*, *грип*, *дизентерија*, *ревматизм*, *холера*.

Аутори су превидели већи број речи без којих се не може замислити руски језик нацпега доба, као што су: *антивоенный* „антиратни“, *антифашистский* „антифашистички“, *баскетбол* „кошарка“, *белок* „беланце“ и „беланчевина“, *велосипед* „бицикл“, *вертолет* „хеликоптер“, *водитель* „возач“, *волейбол* „одбојка“, *грандиозный* „величанствен“, „дивовски“, *дебаты* „дебата“, *доцент* „доцент“, *мел* „креда“, *обсерватория* „звездара“, *одеколон* „колоњска вода“, *шолдник* „ужина“, *реакция* „реакција“, *реакционный* „реакционаран“, *режиссер* „редитељ“, *режиссура* „режија“, *розж* „раж“, *самосвал* „нагибни камион“, *стадион* „стадион, игралиште“, *шест* „таст“, *шрамлин* „одскочна даска“, *шорточка* „отвор за проветравање на прозору“, *фрезеровщик* „фрезач“, *швенец* „новчаница од десет рубаља“, *шукатур* „радник који малтерише“. Иако је наведен *лунник* „луник“, за-

борављене су друге „космичке“ речи: *космонави́и* „астронаут“, *йланейта*, *невесомостъ* „бестежинско стање“.

Друга важна страна сваког речника јесте квалитет преводјења. И овде се ауторима речника може много замерити. Има поред тачно обрађених речи и погрешних и недовољно прецизних тумачења. Ево неколико примера. Именица *боџинок* преведена је као „плитка женска ципела“. Од ове три речи требало би оставити само трећу јер *боџинок* значи уопште „ципела“, без обзира да ли је она мушка, женска или дечија, дубока или плитка. Чудновато је обрађена реч *џуфля*. У једнини она се преводи „папуча“, а у множини „ципеле“. Међутим, и у једнини *џуфля* има значење „ципела“, и то чешће „женска ципела“. *Вагоновожатский* није „трамвајски кондуктер“, него „возач“; *двухэтажный* није „двоспратан“, него „једноспратан“ (Руси називају приземље првим спратом); *мокрица* није „стонога“ него се и српскохрватски зове „мокрица“. *Орех* не треба преводити као „орех“. *Орех* је једна од врста коштувавог плода. Ту долазе и орах, и лешник и кокосов орах. Српскохрватској именици *орех* одговара у руском израз *грецкий орех*. *Байдарка* је преведена као „већи чамац“, док је то у ствари „мањи чамац“, обично једносед (кајак). Новија руска реч *многошпирожка* не значи једноставно „лист са великим тиражем“. Ради се о мањем листу који обично излази у предузећу, па се за разлику од зидних новина штампа у штампарији.

Аутори речника у многим случајевима нису добро искористили речник Ушакова, где је темељно разрађено значење појединих речи. (Међу наведеном литературом коју су аутори имали при руци нема, на жалост, речника у једној књизи од С. И. Ожегова. Ово дело се издавало више пута у Совјетском Савезу. У њему је добро обрађена основна лексика савременог руског језика која се најчешће употребљава). Многе речи у преводу Б. Грујића и Н. Шубина добиле су значење уже од изворног. *Коляска* „полутворена лака кола“. Требало је додати значење „колица“. *Скважина* пије само „пукотина“, „рупца“, него и „бушотина“. *Халат* поред наведених значења мора се преводити и као „мантил“ (радно одело лекара, берберица). Реч *йлацдарм* употребљава се у наведеном значењу „одскочна даска“ само фигуративно. Њено чешће и обичније значење јесте „ратиште, бојиште“

Бобыль чешће се употребљава са значењем „самац, сиромашан сељак-самац“ (аутори преводе „бескућник“). Код глагола *йодобрейть* наведено је споредно значење „угојити се“, док је изостављено главно „постати добар према некоме“. Код глагола *морить* није споменуто значење „таманити“ (на пример, бубашвабе). Реч *заморьши* има неупоредиво шире значење од наведеног „недоношчета“ (упореди код К. Симонова: *Мой московский заморьши вьервые увидел йоля* — о жени). *Аккомйанемеий* није само „пратња на клавиру“, него „пратња на било којем музичком инструменту“; *фуфайка* није „мајица, поткошуља“, него „врста топле кошуље“.

Понекад аутори нису поклонили довољну пажњу избору речи српскохрватског језика. Не треба *сор* преводити као „сметлиште“, него као „смеће“. Глаголу *йоженишься* одговарају у тексту „венчати се, ожени се, удати се“. Међутим, најадекватнији превод био би „узети се“. *Бахча* није „башта“, него „бостан“. Није довољно протумачити *манна* као „мана“. Ваљало би додати још коју реч, да би читалац схватио да се ради о „благодети“, а не о „недостатку“.

Посебно се треба зауставити на обради идиомских израза и конструкција. Поред многих добрих решења, аутори у појединим случајевима нису успели да схвате суштину руског израза и да нађу тачан српскохрватски еквивалент. Иза речи *голова* стоји израз *уййи с головой в работу* „имати посла преко главе“, како кажу аутори. То није тачно. Руски израз требало би превести „удубити се у рад“. Може се рећи *уййи с головой в науку* и то ће значити „удубити се у науку“. Српскохрватској реченици „имам посла преко главе“ тачно одговара на руском у меня работы по горло. Руска народна конструкција *сйреллять глазами* значи „брзо бацати поглед тамо амо, шарати очима“. Дакле, она се не поклапа са изразом „севати очима“, који стоји у тексту. *Мороз йо коже йодирает (йодирайть)* боље би било протумачити: „подилазе ме жмарци“, него „мраз штима“. *Вой где собака зарыйта* преводи се у речнику „у томе је дакле виц“. Тиме се знатно сужава смисао руске изреке. Бољи је превод „у том грму лежи зец“. Изрека *голь на выдумки хййра* наведена је два пута (види *голь* и *выдумка*) па се тумачи као

„нужда закон мења“ и „невоља учи човека“. Ни прво ни друго тумачење није довољно прецизно, мада је друго нешто боље.

Аутори речника нису се довољно потрудили да отклоне формална неслагања настала при превођењу. На пример: придев *двојородный* тумачи се као именица „брат од стрица“. Овај придев никад се не употребљава самостално, већ увек уз именицу: *двојородный брат* „брат од стрица или ујака“, *двојородная сестра* „сестра од стрица или ујака“. Исто тако придев *завишой* не сме се преводити именицом „увијена, уковрчена коса“. Придев, ако нема самосталне именичке употребе, мора се преводити само придевом, као што и руском прилогу треба наћи одговарајући прилог у српскохрватском. У речнику стоји *дойьяна* „мртав пијан“; требало би дати израз *найийсья дойьяна* и превести га као што је то учињено са сличним речима *зги* (*ни зги не дидно*), *насмарку*, *умолк* итд. Инфинитив у конструкцији *раниий навилей* никако не треба тумачити перфектом „метак је прошао кроз“.

Често се у речнику нарушава видска корелација глагола. *Плаийий* у руском језику је глагол несвршеног вида, па треба да се преводи глаголом „плаћати“, а не „платити“. *Брайсья за оружие* „латити се оружја“ (треба да стоји „лаћати се оружја“). *Заводиий знакомсйво* — „упознати се“ (треба „упознавати се“). *Заклучайий договор* „склопити споразум“ (мора бити: „склапати споразум“). *Закиийий* није „проврети“, него „почињати врети“.

У речнику није доследно спроведено бележење ознака за граматичка и стилска значења речи. *Башка* — „глава“. Руска именица није стилски неутрална, у српскохрватском јој одговара реч „ћупа“. Према томе, *башка* мора да буде пропраћена ознаком „разг“. То исто вреди и за речи *дрейфиий*, *циркач*, *масйак*, израз *свискуий кошелёк* итд. Нису увек забележене застареле речи. На пример: *йоловой* „момак у ресторану“, *зубком* (*губернскй комийей*). Понекад се једино помоћу ознаке може схватити тачно значење речи. На пример: *йараллельные брусья* тумаче се као „разбој“. Нисам сигуран да ће одмах свако разумети да се ради о гимнастичкој справи. Требало би да аутори речника ставе ознаку „спорт“. Иста ознака мора да стоји иза израза *йрыжок через коня в длину*. Тачно је да израз *заговаривайий зубы* има значење „скретати разговор“, али то је фигуративно значење. Према томе, ту мора стајати одговарајућа ознака. Ако читалац

сретне овај израз употребљен у првобитном његовом смислу, „лечити зубе бајањем“, може настати збрка. У неким случајевима и деминутиви се не обележавају нарочитом ознаком. На пример, *башенка* се тумачи исто тако као и *башня*. *Мелок* би могао да се преведе као „комадић креде“; тада не би била потребна ознака. Али, пошто је речено „комад креде“, ту мора да стоји ознака „уменьш.“ (деминутив).

На крају треба рећи да у тексту има доста погрешака, већином — вероватно — штампарских, али изгледа да ни аутори нису били довољно пажљиви и строги. Само на стани 208. три пута је погрешно означен нагласак (треба да буде *йбълмьл*, *йолъньл*, *йомахайль*). Двапут је наведена реч *йомесь* (други пут са погрешним нагласком). Има и тежих случајева. Израз *хвойнный лес* (в. *лес*) протумачен је као „лисната шума“ (погрешно), мада на другом месту наилазимо на тачан превод „четинарска шума“ (в. *хвойнный*). Именица *шулуи* нема никакве везе са „оклагијом“ (у тексту стоји *шулуи* „оклагија, кожух“). Можда су аутори имали у виду „опаклију“? Да споменемо и једну већу омашку ове врсте из другог дела књиге. Српскохрватски придев „модар“ има значење *синий*, али никако не и *сивый* „сив“. Штампарска грешка ремети смисао. Место *сивый* требало би да стоји *сизый*.

О другом делу књиге, о српскохрватско-руском речнику, не морамо надуго расправљати. У ствари, то је скраћена варијанта познатог Толстојевог речника. Аутори нису унели скоро ништа ново. Међу речима на слово „а“ наилазимо само на две којих нема код Толстоја, код слова „ф“ само на једну, ако се не узме у обзир један промењен пример за придев *федеративный*; код слова „в“ нема ниједне нове речи. Ово можда не би требало истицати да је Толстојев речник био беспрекорно дело. Међутим, рецензенти су с правом замерили што је у речнику непотпуно обрађена савремена лексика. (То је, у ствари, заједничка мана свих досадашњих српскохрватских речника). Код Б. Грујића и Н. Шубина се осећа намера да попуне пропусте које има Толстојево издање. Они су унели неке речи којих нема код Толстоја (абортус, азијски, фрижидер). Али и поред тога читалац неће наћи у њиховом делу речи као што су *аутибус*, *ансамбл*, *бединерка*, *векна*, *виришла*, *водич*, *вопан*, *дезен*, *дрес*, *јакна*, *марксизам*, *марксистички*, *милерам*, *иериле*, *иисиа*, *сенф*, *шегеи*, *иетих* итд.

Скраћујући Толстојев речник Б. Грујић и Н. Шубин су неосновано избацили знатан део хрватске лексике (*колодвор, криж, рајчица*, називе месеца — *сечањ, вељача* итд.).

У свему ово издање у целини је значајно само по својем првом делу — руско-српскохрватском речнику, који садржи много важног, углавном добро обрађеног материјала, па ће бити од знатне користи свима онима који изучавају руски језик или преводе са руског, као и састављачима будућих руско-српско-хрватских речника. Изнесене критичке напомене неће умањити позитивну улогу коју ће одиграти ово дело у Југославији, где се све више изучава руски језик, и у Совјетском Савезу, где се одржава стара славистичка традиција, па се српскохрватски језик предаје на универзитетима поред других словенских језика.

Владимир Гудков